

УДК 811.112.2-028.46+81'42]:821.112.2-2"17/19"
 DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.16.14>

КОМПЛІМЕНТ, ЙОГО ВИЗНАЧЕННЯ ТА УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ

COMPLIMENT, ITS DEFINITION AND CONDITIONS OF IMPLEMENTATION

Микитюк Ю.В.,

orcid.org/0000-0001-7866-2256

кандидат філологічних наук,

асистент кафедри німецької філології

Львівського національного університету імені Івана Франка

Метою статті є дослідження умов реалізації компліменту та експлікування його формули та визначення. Досягнення поставленої мети відбувається шляхом з'ясування комунікативних інтенцій та екстралінгвальних чинників, що лежать в основі умов реалізації компліменту, а також через демонстрацію практичного застосування виведеної формули компліменту. У межах лінгвопрагматичного теоретичного підходу та на основі теорії мовленнєвих актів (МА) методом суцільної вибірки виокремлено 1 555 текстових фрагментів, що містять комплімент. Застосування прийому інтент-аналізу дало змогу визначити комунікативні наміри мовців та розкрити прихований підтекст імпліцитних МА, а завдяки методу дискурсивного аналізу з'ясовано вихідні умови реалізації компліментів. У дослідженні обґрунтовано доцільність вибору драматичних текстів як емпіричного матеріалу. Доведено, що обов'язковими умовами реалізації компліменту є умова присутності щонайменше двох мовців, попередні умови, умова пропозиційного змісту, комунікативної мети, щирості, прагматичної коректності, психічного підґрунтя. На прикладах показано, що першу умову через особливості драматичного тексту часто порушують. На основі вагомого корпусу дослідження та з урахуванням наукових праць про комплімент та реакцію на нього виведено формулу компліменту, що враховує умови реалізації компліменту, комунікативні інтенції мовця, відображені у функціях цього МА, типи реалізації експліцитних та імпліцитних смислів під час висловлення прямих та непрямих компліментів, морфолого-лексичні та риторико-стилістичні засоби вираження, а також різноманітні типи реакції на комплімент. Наочно показано, як цю формулу можна використовувати під час дослідження комплексного компліменту в галузі прагмалінгвістики. Виведено авторську дефініцію досліджуваного МА, що віддзеркалює багатогранний, широкий прагматичний потенціал компліменту. Це визначення можна застосовувати під час вибірки емпіричної бази дослідження та для аналізу МА компліменту як на матеріалі німецької мови, так і під час типологічних досліджень в інших мовах.

Ключові слова: мовленнєвий акт, прагмалінгвістика, драматичні твори, формула, функції, екстралінгвальні чинники, парна секвенція.

The purpose of the article is to study the conditions of implementation of the compliment and to determine its formula and definition. The goal is achieved by clarifying the communicative intentions and extralingual factors underlying the conditions of the compliment, as well as by demonstrating the practical application of the derived formula of the compliment. The research is methodologically based on the linguopragmatic theoretical approach and on the theory of speech acts (SA); 1 555 text fragments containing the SA compliment were isolated by the method of continuous sampling. The use of intent analysis allowed to determine the communicative intentions of the speakers and to reveal the hidden subtext of implicit SA, and the method of discursive analysis clarified the initial conditions for the implementation of compliments. The study substantiates the expediency of choosing dramatic texts as empirical material. It is proved that the obligatory conditions for the implementation of a compliment are the condition of the presence of at least two speakers, preconditions, the condition of the propositional content, communicative purpose, sincerity, pragmatic correctness, and mental basis. The examples show that the first condition is often violated due to the peculiarities of the dramatic text. On the basis of a significant body of research and taking into account scientific works on the compliment and reaction to it, the formula of the compliment is derived, taking into account the conditions of the compliment, communicative intentions of the speaker reflected in the functions of this SA, types of explicit and implicit meanings when expressing direct and indirect compliments, morphological-lexical and rhetorical-stylistic means of expression and various types of reaction to a compliment. It is clearly shown how this formula can be used in the study of complex SA compliment in the field of pragmalinguistics. The author's definition of the studied SA is derived, which reflects the multifaceted, broad pragmatic potential of the compliment. Therefore, this definition can be used when sampling the empirical basis of the study and for the analysis of SA compliment, both on the material of German and during typological studies in other languages.

Key words: speech act, pragmalinguistics, dramatic works, formula, functions, extralingual factors, pair sequence.

Постановка проблеми. Комплімент як мовленнєвий акт (МА) має широкий прагматичний потенціал, проте неоднозначний комунікативний статус, він є поліфункціональним, але його неможливо дослідити за визначеними конвенційними моделями, конкретними лексичними засобами та синтаксичними конструкціями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд джерел показав, що лише деякі вчені, які

досліджували комплімент, намагалися визначити умови його реалізації [2; 3], окреслити його структуру [4] чи вивести формулу компліменту [5; 6; 7]. Натомість більшість учених подає власну дефініцію МА компліменту, експліцитно не наголошуючи на цих аспектах [8; 9; 10; 11], або проводить ґрунтовні різносторонні дослідження тематики, функцій компліменту тощо, не ставлячи за мету експлікувати його визначення [12; 13]. Як наслі-

док, вважаємо за необхідне встановити умови реалізації компліменту, на їхній основі окреслити формулу компліменту, подати авторську дефініцію цього МА та показати можливості практичного застосування результатів статті.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз умов реалізації та виведення дефініції компліменту з урахуванням його багатоаспектного характеру та лінгвопрагматичних особливостей. Поставлена мета передбачає розгляд таких науково-дослідницьких завдань, як з'ясування комунікативних смислів, закладених в компліменті; окреслення ролі екстралінгвальних чинників на його висловлення; виведення так званої формули комплексного експресивного МА компліменту та реакції на нього; експлікація його дефініції та демонстрація можливостей її практичного застосування.

Дослідження виконано за допомогою лінгвопрагматичного теоретичного підходу, що дає змогу проаналізувати комплімент у межах прагматики, розпізнати комунікативні інтенції мовця, функціональні та тематично-сміслові особливості компліментів, реакцію на них, вплив позамовних чинників та типи прямих і непрямих компліментів. Аналіз ґрунтується на теорії мовленнєвих актів, де за основу взято трактування компліменту як цілеспрямованої мовленнєвої дії, що здійснюється відповідно до принципів і правил мовленнєвої поведінки, прийнятих у певному суспільстві; одиниці нормативної соціомовленнєвої поведінки, що розглядається в межах прагматичної ситуації [1, с. 129].

Корпус дослідження сформовано методом суцільної вибірки на основі 8-томової антології німецькомовних драматичних творів "Der Kanon. Die deutsche Literatur. Dramen", яку у 2004 р. видав відомий німецький літературний критик та публіцист Марсель Райх-Раніцкі. Завдяки прийому інтен-аналізу встановлено комунікативні наміри мовців під час висловлення компліментів, розкрито прихований підтекст імпліцитних МА, а методом дискурсивного аналізу з'ясовано вплив позамовних чинників на висловлення компліментів.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж визначити умови реалізації компліменту, вважаємо за необхідне обґрунтувати вибір драматичних текстів як бази для вибірки фактичного матеріалу. Вважаємо, що драматичному мовленню властивий діяльнісний характер, а мовлення фігур має перформативний характер [14, с. 2], що дає змогу чіткіше розрізнити та дослідити МА та інтенції, що лежать в їхній основі; драматичну мовленнєву

ситуацію та розмовне мовлення зближують багато ознак, адже їхній природний код (мова) є одним [14, с. 7], бо «в основі реального й художнього діалогу лежить єдиний досвід людського спілкування, тому в драмах навряд чи можливі такі МА та їхні послідовності, які б не існували в реальному спілкуванні» [15, с. 35]; перевагою драматичних творів є вибір найтипівіших ситуацій, пов'язаних з основними темами людського буття (любов, ненависть, моральність тощо), що, по-перше, допомагає сконцентруватися на типовому [16, с. 66], по-друге, надає унікальну можливість проаналізувати характерні для розмовного мовлення імпліцитні смисли [17, с. 306], по-третє, спрощує процес збирання матеріалу [16, с. 66]; текст драми уможливує довше «спостереження» за персонажами [18, с. 59], що дає можливість зрозуміти інтенції співрозмовників (часто експліцитно виражені в авторських ремарках чи в репліках «в бік», у яких фігури драми, наприклад, висловлюють свої плани та наміри чи коментують наслідки побаченого або почутого) [14, с. 51], ступінь їхньої близькості, ієрархічну взаємозалежність, причини висловлення компліменту, частково доступними є невербальні реакції адресата (в описах автора), отже, дослідник володіє широким контекстом і здатен належно інтерпретувати висловлювання; через призначення драматичного тексту для сценічної постановки у ньому відтворено живе, «стилізоване розмовне мовлення, що точно відбиває особливості живого мовлення» [16, с. 66].

Задля всебічного аналізу умов реалізації МА компліменту взято до уваги загальні дослідження мовознавців з цієї тематики [19; 20; 21; 22], розглянуто умови реалізації певних конкретних МА [3, с. 129–130; 23], а потім, ґрутуючись на кількісно репрезентативному фактичному матеріалі (1 555 текстових фрагменти із 43 драматичних творів 23 німецькомовних письменників), ми визначили такі умови реалізації компліменту та реакції на нього:

1) умова присутності щонайменше двох суб'єктів мовлення: M_1 – адресант/мовець, тобто автор компліменту; M_2 – адресат, тобто суб'єкт, якому адресована ілюкція компліменту;

2) попередні умови: адресат володіє достатньою контекстуальною та фоновою інформацією для сприйняття компліменту; мовець вважає, що адресат достатньо володіє цією інформацією для сприйняття компліменту;

3) умова пропозиційного змісту: пропозиційне висловлювання, сказане в теперішньому часі дійсного способу;

4) умова комунікативної мети, або суттєва умова: висловлювання з певною перлокутивною метою, спрямованою на вербальну або невербальну реакцію адресата;

5) умова щирості: M_1 щиро висловлює комплімент; M_2 вірить у чесність висловленого компліменту;

6) умова прагматичної коректності: M_1 і M_2 перебувають у відповідній ситуації, що сприяє висловленню компліменту (наявний позитивний стан речей (С), за який відповідає адресат (M_2) чи який його стосується, тобто С відповідає почуттям M_1 і, на його думку, також почуттям M_2);

7) умова психічного підґрунтя: на підставі С M_1 відчуває симпатію до M_2 , а оскільки через МА компліменту виражають симпатію, то M_1 намагається показати адресату (M_2) свою симпатію у зв'язку зі С;

8) умова сприйняття: M_2 адекватно (позитивно чи негативно) реагує на комплімент.

Як показує фактичний матеріал, більшість умов (від другої до сьомої) є обов'язковими. Проте у драматичному тексті адресати часто порушують умову присутності щонайменше двох суб'єктів мовлення. Наприклад, зразком монологічного мовлення є драма П. Гакса «Розмова у будинку Штайнів про відсутнього пана фон Гете», в якій жінка звертається до мовчазного персонажа-чоловіка (що насправді є набитим опудалом), висловлюючи йому комплімент задля пом'якшення критики. Чоловік на нього не реагує, як і на весь монолог жінки, проте драма побудована так, що в глядача/читача виникає відчуття, наче спілкування все ж таки відбувається, крім того, комплімент виконує тут свої основні функції: мовець-жінка передає свої почуття, намагається пом'якшити критику та вплинути на адресата.

(1) “Es zeugt also von bei Ihnen ungewöhnlicher Rücksicht, daß Sie die Frage als eine eheliche hinstellen. Aber diese Art Schonung bringt uns nicht weiter” [24, с. 461].

Так само порушено умову присутності щонайменше двох суб'єктів мовлення у монологі з драми Г. ф. Гофманнсталя «Дурень і Смерть», у якій мовець через прямий експліцитний комплімент захоплюється жінкою на старій картині, оспівує її красу і в такий спосіб перетворює її на повноцінного адресата.

(2) “CLAUDIO <...> Vor einem alten Bild:
Gioconda, du, aus wundervollem Grund
Herleuchtend mit dem Glanz durchseelter Glieder,
Dem rätselhaften, süßen, herben Mund,
Dem Prunk der träumeschweren Augenlider:
Gerad so viel verrietest du mir Leben,

Als fragend ich vermocht dir einzuweben!” [25, с. 14].

Оскільки порушення цієї умови є скоріше винятком, аніж правилом, ми зараховуємо такі компліменти до фактичного матеріалу, а також вважаємо, що це зумовлено характерними ознаками драматичного тексту, а саме можливістю обміну думок як у формі діалогічного та полілогічного, так і у формі монологічного мовлення.

На базі умов реалізації Р.К. Герберт намагається вивести формулу компліменту, запропонувавши найпростішу структуру цього МА:

1) А робить комплімент Б;

2) Б відповідає/усвідомлює, що А було висловлено [4, с. 5], та зазначає, що такі компліментарні події (*compliment event*) можуть не обмежуватися тільки однією парою МА (К (комплімент) – КР (реакція на комплімент)), а мати довшу структуру: $K_1 - KR_1; K_2 - KR_2$, де K_1 може стосуватися або не стосуватися K_2 ; проте навіть якщо ці пари поєднані за тематично-смісловим змістом, їх все одно можна розділити на дві секвенційні пари [4, с. 6].

Подібно до досліджень Р.К. Герберта розглядаємо комплімент та реакцію на нього як комплексний МА, що реалізується у формі парної секвенції і складається з ініціативного МА, тобто компліменту, та реактивного МА, тобто реакції на комплімент. З урахуванням численних наукових праць про комплімент та реакцію на нього [2; 3; 4; 5; 6; 7; 9; 10; 11; 12; 13; 18; 26; 27] та на основі проаналізованого фактичного матеріалу виведено власну формулу комплексного експресивного МА компліменту та реакції на нього, що схематично можна окреслити на рис. 1.

Вважаємо, що запропоновану формулу можна практично використовувати для дослідження МА компліменту як у драматичних творах, так і в усному мовленні. Щоби показати можливості її практичного застосування, візьмемо приклад з драми Г. Гауптмана «Щурі».

«SPITTA nimmt Walburga in den Arm: Du Brave! du Tapfere! Siehst du, jetzt weiß ich erst, was ich an dir besitze! weiß ich erst, was für ein Schatz du eigentlich bist. Heiß. Und wie schön du aussiehst, Walburga.

WALBURGA Nicht! Nicht! – Ich vertraue dir, Erich, weiter ist es doch nichts» [28, с. 373].

Аналіз цього комплексного МА показує, що насамперед виконано умови реалізації компліменту: присутні двоє мовців з достатніми контекстуальними та фоновими знаннями й з однаковим соціальним статусом. Наявні позитивні ознаки, пов'язані з M_2 , а саме внутрішній світ і зовніш-

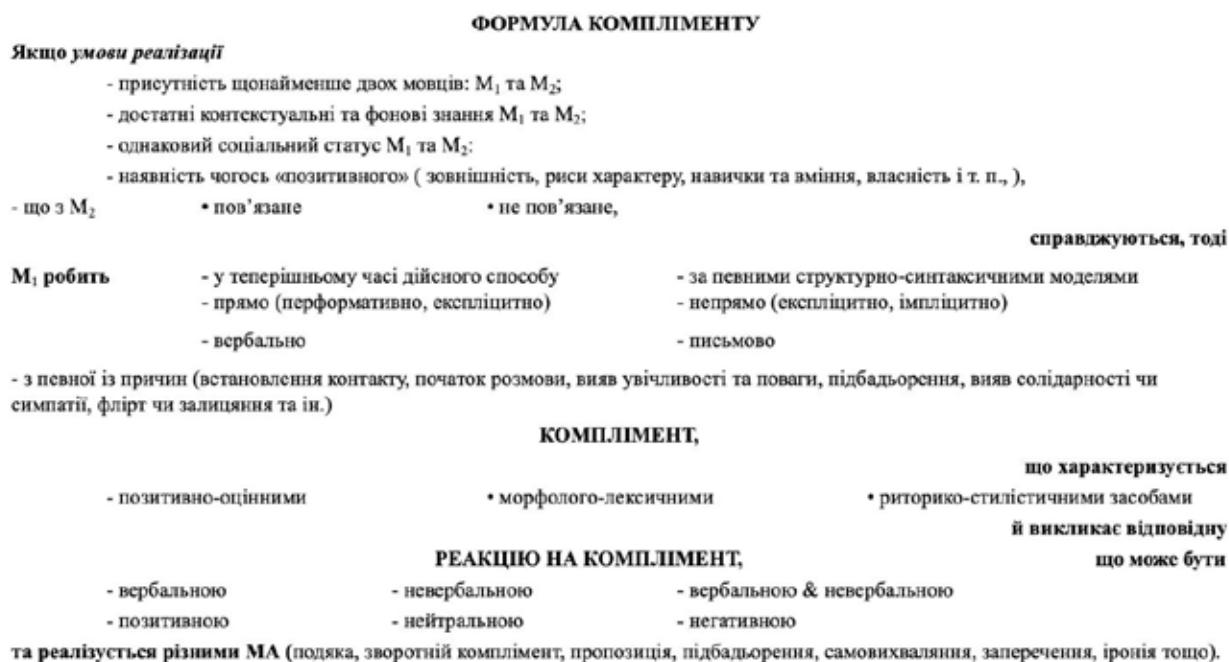

Рис. 1. Формула компліменту

ність адресата, тому M_1 за допомогою окличного речення із займенником “was”, “wie”, “was für ein” для посилення експресивності висловлює прямий експліцитний комплімент у теперішньому часі дійсного способу задля вияву захоплення, чим викликає відповідну вербальну негативну (як показує корпус дослідження, найпоширенішу) реакцію M_2 , що реалізується МА заперечення.

Найпоширенішим серед англomовних лінгвістів є визначення Дж. Холмс, за яким комплімент – це «МА, який експліцитно чи імпліцитно стосується когось, хто не є мовцем, зазвичай особи, яка має щось «добре» (власність, риси характеру, вміння), і яке позитивно оцінює як мовець, так і слухач» [10, с. 446]. Реакцію на комплімент, на думку Г. Нельсона, окреслюють як «вербальне підтвердження того, що адресат почув і відреагував на комплімент» [27, с. 413]. Варто зауважити, що, по-перше, реакція на комплімент не завжди є позитивною, оскільки хоча комплімент має на меті висловити щось позитивне, добре, проте це не мусить бути так само позитивним для адресата [3, с. 128]; по-друге, реакція на комплімент може бути не тільки вербальною, але й невербальною або вербальною і невербальною водночас, оскільки реакція на комплімент починається ще навіть не з репліки у відповідь, а від активного, зацікавленого слухання співрозмовника, стриманої усмішки тощо [26, с. 158].

Німецькі науковці формулюють дефініцію компліменту насамперед за його тематикою [3, с. 130; 11, с. 210–211], а в німецькому універ-

сальному словнику «ДУДЕН» комплімент фактично не відмежовано від лестощів та похвали та визначено як «похвальне, лестиве висловлювання, яке хтось робить іншій особі, щоб сказати їй щось приємне та сподобатися» [29, с. 931].

Російські мовознавці подають ширше визначення компліменту, наприклад, І.В. Сальнікова називає комплімент позитивним оцінним МА, головною метою якого є бажання гармонізувати стосунки, зробити приємне співрозмовникові, налаштувати його на подальше спілкування [9, с. 4]; Е.В. Мурашкіна вважає, що регулятивний характер функціональних особливостей компліменту як МА виявляється в реалізації інваріантної формули: «Цим я визнаю (фіксую/констатую) на основі екзистенційних детермінантів наявність позитивних характеристик та якостей X і таким чином, віч-на-віч, висловлюю X своєю мовленнєвою дією оцінку цих характеристик та якостей» [5, с. 9].

На основі наукових праць про комплімент та реакцію на нього [2; 3; 4; 5; 6; 7; 9; 10; 11; 12; 13; 18; 26; 27] та на значному фактичному матеріалі визначаємо комплімент як поліфункціональний емотивно-оцінний фатичний МА, через який мовець виражає власні емоції, позитивно оцінює внутрішній світ, зовнішність, досягнення, вміння чи власність адресата, встановлює солідарність і комунікативну рівновагу та впливає на співрозмовника, який через позитивну, негативну чи гібридну реакції вербально або невербально реагує на комплімент.

Ґрунтуючись на цій дефініції, доцільним вважаємо аналіз функціональних та тематично-сміслових особливостей компліменту, типів реакції на комплімент, впливу екстралінгвальних чинників на висловлення компліментів, типів та мовних особливостей реалізації експліцитних та імпліцитних смислів під час висловлення прямих та непрямих компліментів.

Висновки. Обов'язковими умовами реалізації компліменту вважаємо умову присутності щонайменше двох суб'єктів мовлення; попередні умови (контекстуальні та фонові знання мовця та адресата); умову пропозиційного змісту (висловлювання у теперішньому часі дійсного способу); умову комунікативної мети, спрямовану на вербальну або невербальну реакцію адресата; умову ширості; умову прагматичної коректності (наявність відповідної ситуації); умову психічного підґрунтя (відчуття симпатії до співрозмовника). Зазначаємо, що через особливості драматичного тексту першу умову (присутності щонайменше двох суб'єктів мовлення) часто порушено.

З'ясовано, що драматичні тексти ідеально підходять для емпіричної бази, адже мовлення фігур здебільшого перформативне, наближене до розмовного мовлення, відображає типові ситуації людського життя, спрощує процес збирання матеріалу й дає змогу з контексту зрозуміти комунікативні інтенції мовця та інші позамовні чинники (стать, статус, ієрархічну взаємозалежність), що

впливають на висловлення компліментів та ступінь їхньої ширості. Окрім того, аналіз діахронного розвитку МА компліменту з позиції історичної прагмалінгвістики можливий тільки на базі літературних текстів, адже саме в них втілені мовна комунікація певного етносу, його лінгвокультурна спільність.

Ґрунтуючись на емпіричному матеріалі та наукових працях про комплімент і реакцію на нього, ми вивели формулу компліменту, у якій враховано умови реалізації компліменту, комунікативні інтенції мовця, відображені у функціях цього МА (встановлення контакту, вияв ввічливості тощо), типи реалізації експліцитних та імпліцитних смислів під час висловлення прямих та непрямих компліментів, морфолого-лексичні та риторико-стилістичні засоби вираження, різноманітні типи реакції на комплімент. Вважаємо, що цю формулу комплексного експресивного МА компліменту та реакції на нього можна використовувати під час ґрунтовних наукових досліджень комплексних МА у галузі прагмалінгвістики.

У результаті дослідження експліковано авторську дефініцію досліджуваного МА, в якій враховано напрацювання численних науковців та проаналізований емпіричний матеріал. Дотримуємося думки про те, що таке трактування компліменту можна практично застосовувати під час вибірки емпіричної бази дослідження на матеріалі як німецької, так і інших мов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бацевич Ф.С. Нариси з комунікативної лінгвістики. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 281 с.
2. Adachi C. Compliments and Compliment Responses among Young Japanese. Saarbrücken : LAP LAMBERT Academic Publishing, 2012. 366 p.
3. Marten-Cleef S. Gefühle ausdrücken. Die expressiven Sprechakte. Göppingen : Kümmerle Verlag, 1991. 373 s.
4. Herbert R.K. The ethnography of English compliments and compliment responses: a contrastive sketch. *Contrastive Pragmatics* / ed. by W. Oleksy. Amsterdam : John Benjamins, 1989. P. 3–35.
5. Мурашкина Э.В. Комплимент как регулятивный речевой акт (на материале английского языка) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04. Тверь, 2004. 21 с.
6. Hochrainer C. Compliments in English and German. A pragmatic approach. Saarbrücken : VDM Verlag Dr. Müller, 2009. 190 p.
7. Manes J., Wolfson N. The Compliment Formula. *Conversational Routine* / ed. by F. Coulmas. The Hague, 1981. P. 115–132.
8. Гулієва Д.О. Реалізація комунікативних стратегій позитивної/негативної оцінки в англо-американській неофіційній комунікації : дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 ; Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. Харків, 2018. 268 с.
9. Сальникова И.В. Комплимент в британской и американской лингвокультурах: коммуникативные, лингвопрагматические и лингвокультурологические аспекты : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04. Воронеж, 2006. 19 с.
10. Holmes J. Paying Compliments: A sex-preferential Politeness Strategy. *Journal of Pragmatics*. North-Holland : Elsevier Science Publishers B.V., 1988. № 12. P. 445–465.
11. Probst J. Ein Kompliment in Ehren... Aspekte eines "höflichen" Sprechaktes in mehreren Sprachen. *Übersetzen, Interkulturelle Kommunikation, Spracherwerb und Sprachvermittlung – das Leben mit mehreren Sprachen, Zeitschrift für interkulturellen Fremdsprachenunterricht*. 2003. № 8 (2–3). S. 210–225. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/267971989.pdf> (дата звернення: 12.03.2021).

12. Трофимова Н.А. Речевой акт комплимента: прагматический анализ. *Неэкономический Post Scriptum*. 2008. С. 80–88.
13. Шахновська І.І. Комунікативна тактика компліменту в художньому дискурсі: перекладацький аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Філологія*. 2017. № 26. Т. 2. С. 122–124.
14. Schmachtenberg R. Sprecharttheorie und dramatischer Dialog. Ein Methodenansatz zur Drameninterpretation. *Linguistische Arbeiten* / hg. v. H.E. Brekle, H.J. Heringer, C. Rohrer, H. Vater, O. Werner. Tübingen : Niemeyer, 1982. № 120. 194 s.
15. Лагутин В.И. Проблемы анализа художественного диалога (к прагмалингвистической теории драмы). Кишинев : Штиинца, 1991. 97 с.
16. Безугла Л.Р. Вербалізація імпліцитних смислів у німецькомовному діалогічному дискурсі : монографія. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2007. 332 с.
17. Земская Е.А. Язык как деятельность: Морфема. Слово. Речь. Москва : Языки славянской культуры, 2004. 688 с.
18. Duttlinger C. Komplimente im Spanischen. Freiburg (Breisgau) : Hochsch. -Verl., 1999. Bd. 12. 405 s.
19. Фролова И.Т. Анализ некоторых прагматических условий успешности интимизации общения. *Вісник Харківського державного університету*. 1998. № 424. С. 189–191.
20. Bak Y.-I., Kang C.-Y., Waßner U. H. Illokutionshierarchie im argumentativen Dialog. *Sprechakttheorie* / hg. von P.-P. König, H. Wieggers. Hamburg : Lit Verlag Münster, 1992. MLL 2. S. 71–85.
21. Bartsch R. Die Rolle von pragmatischen Korrektheitsbedingungen bei der Interpretation von Äußerungen. *Sprechakttheorie und Semantik*. Frankfurt am Main : Suhrkamp, 1979. S. 217–243.
22. Searle J.R. Sprechakte. Ein sprachphilosophischer Essay. Frankfurt am Main : Suhrkamp, 1983. 306 s.
23. Прокоф'єв Г.В. Умови успішної реалізації іронічного мовленнєвого акту питання. *Наукові записки. Філологічні науки (мовознавство)*. 2015. № 138. С. 128–133.
24. Hacks P. Ein Gespräch im Hause Stein über den abwesenden Herrn von Goethe. *Der Kanon. Die deutsche Literatur. Dramen* / hg. von M. Reich-Ranicki. Frankfurt am Main, Leipzig: Insel Verlag, 2004. Bd. 8. S. 459–504.
25. Hofmannsthal H. v. Der Tor und der Tod. *Der Kanon. Die deutsche Literatur. Dramen* / hg. von M. Reich-Ranicki. Frankfurt am Main, Leipzig : Insel Verlag, 2004. Bd. 7. S. 9–29.
26. Beetz M. Komplimentierverhalten im Barock. Aspekte linguistischer Pragmatik an einem literarhistorischen Gegenstandsbereich. *Pragmatik. Theorie und Praxis: Amsterdamer Beiträge zur neueren Germanistik*. Amsterdam : Rodopi, 1981. № 13. S. 135–181.
27. Nelson G.L., Al-Batal M., Echols E. Arabic and English compliment responses: Potential for pragmatic failure. *Applied Linguistics*. 1996. № 17 (4). P. 411–432.
28. Hauptmann G. Die Ratten. *Der Kanon. Die deutsche Literatur. Dramen* / hg. von M. Reich-Ranicki. Frankfurt am Main, Leipzig : Insel Verlag, 2004. Bd. 6. S. 293–403.
29. Kunkel-Razum K., Scholze-Stubenrecht W., Wermke M. (Eds.). Kompliment. *Duden. Deutsches Universalwörterbuch*. 5th ed. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich : Dudenverlag, 2003. S. 931.